

POEZIJA BENEDIKTA ROGAČIĆA

Pavle Knezović

Benedikt Rogačić i njegov opus izgleda nisu pronašli »suae virtutis praeconem« pa su još uvijek u široj hrvatskoj javnosti skoro nepoznati. Pored kraćih biobibliografskih podataka kod starijih životopisaca (Đ. Bašić, S. Crijević, S. Slade, Š. Ljubić), nešto opširnije o Rogačićevom životu i sud o njegovim djelima donio je svojedobno F. M. Appendini,¹ a P. Giuseppe Rosan 1931. objavljuje u Padovi studiju u kojoj iscrpnije opisuje Rogačićev život i rad.² Podnaslov (»Un letterato e asceta dimenticato«), što ga je tada stavio p. Rosan,³ i danas je rječit. I danas su veoma malobrojni oni koji su pokušali približiti nam B. Rogačića i njegov opus.⁴

Benedikt se rodio 18. III. 1646. u imućnoj trgovačkoj građanskoj obitelji. Imao je još dva brata, starijeg Aleksandra (rođen 25. XII. 1640) i mlađeg Franju (rođen 29. X. 1647.). Školovanje je započeo u dubrovačkom kolegiju, a nastavio, također kod otaca isusovaca, u Ankoni zajedno s bratom Aleksandrom.⁵ Tu kao i njegov stariji brat prihvaća svećenički poziv i 15. X. 1661. ulazi u novicijat Družbe Isusove u Rimu gdje istodobno nastavlja studij retorike i filozofije. Već je tada, ističe F. M. Appendini, očitovao osobitu sklonost prema djelima rimskih govornika i pjesnika.⁶ Pošto je završio studij filozofije, prema običajima Reda morao se ogledati kao meštar gramatike i retorike u raznim kolegijima. Tako je Benedikt bio poslan da predaje književnost u Montepulciano, zatim u Spoleto i »avendo in questi due collegi dato prove di una grande abilità didattica i Superiori lo chiamarono ad insegnare a Roma«.⁷ To je i doba nastanka različitih Benediktovih radova.⁸ Nakon petogodišnjega nastavnickog rada nastavio je studirati teologiju i proslavivši primicije 1676. odlazi u Sezze na godinu treće probacije. Benedikt se nadao da će pošto završi te probicije biti poslan u Dubrovnik (»in qualità di maestro«), ali general Reda p. Paolo Oliva

zatraži od njega da se prihvati dužnosti tajnika u Generalnoj kuriji Reda. Na nagovor don. Stjepana Gradića, tadašnjeg prefekta Vatikanske biblioteke, Benedikt je 1678. ispjevao poemu o strašnoj trešnji, koja je 1667. zadesila Dubrovnik i posvetio je Cosimu III. de' Medici velikom vojvodi Toskane.⁹ Poema je ostala duže vremena u rukopisu.¹⁰ Za službovanja u Generalnoj kuriji Rogačić je poduzeo korake za sakupljanje dokumenata i ostalog materijala na osnovi čega bi se imala sastaviti opća povijest Reda.¹¹ Pošto je položio vječne zavjete 15. VIII. 1679. na zamolbu provincijala o. Antuna Caprinia general Reda je imenovao Rogačića profesorom retorike u novicijatu sv. Andrije na Kvirinalu. Koristeći se vješto svim pogodnim metodama na opće zadovoljstvo obavljajući tu odgovornu dužnost punih 14 godina, odgajao je brojne generacije vrsnih propovjednika, profesora retorike i književnosti.¹² Praktično je poučavao učenike u sastavljanju govora i poezije na latinskom i talijanskom jeziku. Kao rezultat toga rada, kako donosi p. Rosan: »Dopo la sua morte si trovarono ben cinque grossi volumi manoscritti ripieni di poesie d'occasione.«¹³ Nije mi poznato jesu li ti Rogačićevi radovi sačuvani i gdje se sada čuvaju. Bez uvida u njih svaki sud o njegovoj poeziji je nepotpun, a možda i neispravan.

Krajem 1680. g. zamoljen od svojih sugrađana Rogačić je ispjevao himne i sastavio čitanja za oficij sv. Vlaha.¹⁴

Najveće Rogačićevo pjesničko djelo je ep *Euthymia sive de tranquillitate animi, carmen didascalicum* — Radost ili poučna pjesma o duševnom miru (Rim, 1690.)¹⁵

Rogačićeva su glavna djela: *L'uno necessario* (Parte I. /Roma 1704/, Parte II. /Roma 1706/, Parte III. /Roma 1707/); *Introduzione all' Uno necessario, cioè alla beata e celeste unità del vivere puramente per Dio*, (Roma 1697), *Appendice all' Uno Necessario* (Roma 1708) — čitavo djelo je preveo na latinski sam Rogačić *Unius necessarij* (Pragae 1721). »Djelo se odlikuje vrlo umjerenom i solidnom naukom« i »prožeto je ispravnom i dubokom religioznošću. Zato autora mnogi smatraju jednim od najznačajnijih asketskih pisaca svoga doba.«¹⁶ Doživjelo je oko 20 izdanja i prevedeno je na njemački, francuski, engleski, poljski i druge jezike. Jednako raširena bila su njegova razmatranja iz duhovnih vježbi: *Il cristiano raggiustato ne' concetti e costumi* — *Kršćanin obnovljen u načelima i vladanju*, (Roma 1711). I ovo djelo je doživjelo 4 izdanja u Italiji, a bilo je prevedeno na latinski, njemački, poljski i engleski. Od ostalih djela ističu se: *Orationes* (Romae 1694), *La vita del servo di Dio Girolamo Berti* (Roma 1272) i *L'ottimo stato — De bono status religionis* (Venezia 1725). Iz rada s učenicima i novacima nastala je Benediktova *Praktična i opširna uputa za početnike o ispravnoj i lijepoj upotrebi talijanskog jezika — Pratica e compendiosa istruzione a' principianti circa l'uso emendato ed elegante della lingua italiana* (Roma, 1711). Rogačićeva gramatika tiskana je više puta (Venezia 1720, 1731, 1739, 1751, Roma 1765), a pohvalno se o njoj izrazila famozna Accademia della Crusca i ugledni filolozi talijanisti.¹⁷

Benedikt Rogačić, vrstan govornik, plodan asketski pisac i dobar pjesnik umro je u 73. godini života 8. veljače 1719. u Rimu i počiva u crkvi sv. Andrije, a na grob mu zahvalni učenici staviše natpis: »P. Benedictus Rogacci / amoris in Deum scriptor et exemplar — o. Benedikt Rogačić pisac i uzor ljubavi prema Bogu«¹⁸

Benediktov mlađi brat Franjo, jedan od najvećih dobrotvora dubrovačkog kolegija i crkve, 1726. godine »dao je 300 rimskih škuda za novo izdanje bratovih djela.«¹⁹

Od njegovih pjesničkih radova osobitu pozornost privlače **Proseucticon de terraemotu quo Epidaurus in Dalmatia anno MDCLXVII. prostrata est** (Razlaganje o potresu u kojem je uništen 1667. godine Dubrovnik u Dalmaciji) epska pjesma o potresu u Dubrovniku posvećena Cosimu III. de' Medici, velikom vojvodi Toskane i **Euthymia sive de tranquillitate animi carmen didascalicum** (Radost ili poučna pjesma o duševnom miru) filozofsko poučni ep, koji Bazala naziva »religijsko–filozofskim traktatom u stihovima«.²⁰ Iako se ova dva djela međusobno razlikuju po opsegu i predmetu radnje, oni su po koncepciji i pjesničkom iskazu bliski, osobito po karakterističnim pjesničkim postupcima za poeziju 17. stoljeća. Rogačić je u više navrata iznio svoja neslaganja s pjesništvom svojih suvremenika i njenim poimanjem poezije. Tako se u predgovoru epa okomljuje na svojevrsni larpurlartizam u njihovoj poeziji: »*Non minor ego iure similem aliorum in-temperantiam damnaverim, qui nullum sat iucundum existimant carmen, nisi in quo mera iucunditas sit omnemque adeo illius interire arbitrantur venustatem et gratiam, nisi ad innatas poetici tum numeri, tum styli delicias fabularum etiam festivitas et amoenioris materiae lenocinium accesserit, quid aliud tam insatiabili luxu quam condimentis condimenta quaerentes*«. ²¹ On smatra da pjesnik mora uskladiti svoj izraz sa samom građom, pažljivo odabrati cilj kako bi na što bolji način postigao uspjeh, a svrha pjesme jest oplemeniti i poučiti čovjeka, a ne jalovi lov na dopadljivost ispraznog iskaza (»sterilium amoenitatum aucupio«). Pjesnik mora težiti onomu iz čega će izvirati opći probitak svim ljudima. Kad bi pjesnici imali takav cilj, samim time oni bi težili i za onim svojim istinskim ugledom koji je dostojan pjesnika. (»Et vero utinam poetarum id omnes pro eo ac rei dignitas postulat in animum valent inducere, omissis sterilium amoenitatum aucupio, frugifera dumtaxat et seria carminibus suis argumenta adoptarent; quanto illi praeclarius tum publicae utilitati, tum suae dignitati consulerent.«²² Svoje nazore o suvremenom pjesništvu još je jasnije iznio Rogačić na početku trećeg pjevanja:

»Hinc levibus demptus studiis honor; hinc Sapientum
Vocibus acta rea et turpi damnata poesis
Exilio neque musarum Phoebique sacerdos
Iam pluris, fatuae quam qui ioculari turbae
Vendit Agonalis rhapsodus in aequore circi.

Unicus amborum quando labor, otia vano
 Fallere desidia cultu nugisque canoris
 Vecordes animos stolidi oblectare popelli.
 Per me equidem non haec vobis infamia, divae,
 Haeserit, Aonides, neque magno inventa Platoni
 Abnuerit te, Phoebe, suum respublica civem.
 Ingenii steriles lusus et ficta laborent,
 Mille per ambages rerum nexusque decoros
 Composuisse alii miracula, plurimus, euge,
 Admirans belleque, puer quibus accinat et quae
 Attonito relegat vultu, moduletur, anhelet.
 Scilicet haec tantis merces sudoribus aequa?
 Hoc pretium, vigiles media cur nocte lucernas
 Quis bibat et vivos iratus morsibus unguis
 Vellicet? Ignavi, aularum ludibria, cantus,
 Deliciaeque leves et inania sarta valete.«

(IV, 1, 22–42)

Nasuprot tim beskorisnim pjesničkim igrarijama koje čitaocu nude samo isprazna uživanja ušima i preko nejasnoća jedan specifičan misticizam izraza, Rogačićev je cilj praktičan i koristan »humani cordis lenire dolores« (IV, 1, 43). Zapravo je prema Benediktovu poimanju neprocjenjiva moć poezije upravo u tome što ona udružena s mudroznanstvom, može čovjeku obnoviti pradavni sklad i mir koje je ljudski rod izgubio s grijehom praroditelja. Naizgled on žestoko napada svoje suvremenike, njihov stil izražavanja, ispraznost i artificijelnost izraza, kako predmet, odnosno sadržaj pjesama te povod i svrhu takve poezije jer joj nije cilj odgojiti ni poučiti čovjeka, oplemeniti njegov duh, nego su većma svrha same sebi ili jednom uskom krugu u koji se sve više zatvaraju pjesnici i učenjaci (»litteraria res publica«) gdje zalud trate dragocjeno vrijeme i božanski pjesnički dar u dokolici za ispraznosti koje su nerijetko nedolične kršćanina. Ako s druge strane promotrimo Rogačićevu poeziju, osobito njegov pjesnički izraz, i usporedimo ga s onim što napada kao slabosti kod svojih suvremenika, nećemo naći gotovo nikakvih razlika u načinu izražavanja, u kompoziciji fabule, jedino su predmet i svrha različiti. Ono, što Rogačić napada kod suvremenika moglo bi se nazvati, da se poslužim Gundulićevim izrazom, »porodom od tmine«, a napada ih, čini mi se, samo zato što u njihovoj poeziji prevladavaju svjetovne, a ne religiozne i duhovne teme.

Po odabiru, poretku i prezentaciji građe, izgradnji fabule, krhkom jedinstvu radnje, po svojevrsno zatamnjenoj i neizdiferenciranoj predodžbi pejzaža i likova koji se gotovo uvijek nude čitaocu u kontrastnoj dinamici i osobito po korištenju karakterističnih retoričkih figura, Rogačićev didaktični ep *Euthymia* nada se kao

tipično barokno djelo. Ep ima šest pjevanja, a svako od njih pruža zaokruženu cjelinu nekog problema. Pjevanje se sastoji od niza manjih cjelina, poput nekih sobica označenih rednim brojem koje su međusobno glede dužine veoma različite poradi materije koju pjesnik obrađuje u tom broju. Prvo ih pjevanje ima 46, drugo 51, treće 43, četvrto 79, peto 65 i šesto 52. Ovaj Rogačićev postupak, jedinstven u našoj epskoj poeziji, neodoljivo podsjeća na one stanze Giambattista Marina u njegovoj Galeriji. Interesantno je s toga gledišta zapažanje i p. Rosana koji ih također naziva sobicama: »Ciascun libro è diviso ... come in tante stanze ...«. ²³

U osnovi se oba poznata Rogačićeva pjesnička djela nalazi antiteza kao osobiti pokretač i poveziavač svekolikog zbivanja i pripovijedanja. Čitavi didaktički ep je izgrađen na suprotstavljenosti dobra i zla iz kojih izvire pravo neizbrojivo mnoštvo drugih kontrasta: mir i nemir, sreća i nesreća, radost i tuga, izobilje i oskudica, ljubav i mržnja, materijalno i duhovno, zemaljsko i nebesko, sloboda i ropstvo, vrline i mane, nemoć i jakost, zdravlje i bolest, realnost i fantazija, radinost i lijenost, mudrost i ludost, krhkost saveza i dogovora među ljudima naspram onih postojanih s ljubavi Svevišnjeg, suprotstavljenost djela ruku ljudskih s čudesnim djelima ruku Božjih, suprotstavljenost poimanja svrhe ljudskog življenja pojedinih ljudi pa makar oni bili najmoćniji, najbogatiji i najuzvišeniji s poimanjem filozofa i mudraca itd., itd. Rogačić je pravi virtuoz u pronalaženju tako brojnih i zornih suprotnosti koje predočuje čitaocu, zapravo odgojeniku. Sve se to nadaje kao nešto što je veoma lako moguće, što je gotovo prirodno, jasno i potpuno shvatljivo, ali što je za njegov iskaz vrlo karakteristično, sve je to predočeno u zatamnjenoj slici s tananim i razigranim prijelazima razdvojnice koja je često skrivena retoričkim ornatom karakterističnim za figurativni stil izražavanja. Evo nekoliko stihova za primjer:

Heu gravibus curis, longisque laboribus empta
 Res periit. Quid? Te pennas vulsisse fugaci,
 In nova ne porro transiret iura, putasti?
 Non alias, aliasque tuam quam viseret ante
 Mutarat peregrina domos? Cur certior uni?
 Cur tibi quam Dominis plus fida prioribus esset?
 Sortis id ingenium certe, sua semper in orbem
 Huc modo convertens iamque illo ut munera, Nulli
 Perpetuam stabili addicat se foedere. Ritu
 Auspiciisque tuis si fas tibi ducere vitam;
 Quin patiare suis illam quoque moribus uti?
 At geminos etiam, vix pubescentibus annis,
 Invida praeripuit, nostrae suprema senectae
 Qui requies, fuerantque domos spes unica, natos.
 Et nunc heu patrios, cinis immaturus, amores

Venturumque simul genus et promissa nepotum
 Gaudia crudeles secum rapuere sub umbras
 Nec mihi seu vitae columen seu funeris haeres
 Canitiem auxiliis orbam nomenque parentis
 Funditus elatum misereor. Sed, num nova ludi
 Haec miseri facies? An non, vel prolis acerbos
 Ante obitus vita poterat didicisse magistra
 Natorum quae conditio: qua lege parenti
 Obveniant: quam prona rapi, quam labilis aetas
 In tumulum vana somni fallicior umbra,
 Mobillior folio rapidoque fugacior Euro?
 Haec adeo si nota unus nescisse fateris;
 Vivendi nae tu nimium peregrinus et hospes
 At, si certa sedent olim, perstringis iniquo
 Communes Parcas immotaque foedera questu.«

(Euth. 3, 6, 1–30)

Opisuje pogubnu srdžbu koja poput strašnih čudovišta »suis quam concita flamis / Imperii frenique rudem per devia mentem / Ira trahit« (Euth. 5, 3, 3–5). Ona uništava sve pred sobom poput goleme stijene koja, odcijepivši se, s vrha Atlasa ili Rodopa naglo pada na stado ovaca koje mirno pasu i sve ih usmrćuje; tako poput Erinije i srdžba uništava čovjeka koji je ne zna obuzdati:

»Una sedet cordi, totam rapit unica mentem
 Ultio: cura sui, ratio, ius, utile, rectum,
 Ingenium sensusque hominis pietasque fidesque
 Funditus exturbata. Sacri per quidquid Olympo est,
 Obstetare. Precum vanus labor, ocyus ater
 Audierit trepidae ratis infelicia Nereus
 Vota vel eictos surda Acroceraunia nautas
 Omnia terrorum prome argumenta luendas
 Iam soboli immeritae poenas, iam publica famae
 Iurgia, iam rerum obiciens discrimina. Nempe
 Vincetur? Rapidum Borean Austrumque furentem
 Aggesto citius fraenaris pulvere. Tanti
 Omnia sunt, clamat. Pereat res, fama domusque
 Et super ipse. Iuvat vindictae atrocibus ausis
 Orchestram quaetere et tragicum meruisse cothurnum.«

(Euth. 5,3)

Navodim jedan kratki broj ili stanzu od 11 heksametara kao uvid u raskošnu uporabu retoričkih tropa i figura:

»Quinam igitur, rogo, quam violens tristisque putandus
Hic aevi tenor usque atrum fel mandere torvas
Rerum inamabilium species, vim, iurgia, rixas,
Sanguineos shalybes, feralia vulnera, caedes
Noctibus attonitum, attonitum versare diebus
Insidias pariter struere extractasque cavere
Bacchari, fremere, horrendo recubans in antro
Cyclopis de more vel immanis basilisci
Nulla hominum iucunda pati commercia, nulli
Fidere? Proh miseram sortem! Vitalis haberi
Anne potest, nullo quae, vita, fovetur amore?!

(Euth. 5,4)

Rogačić, kako se vidi, vrlo često rabi cumlatio, aposiopezu, retoričko pitanje, od kojih su neka veoma smiona kao npr.: »Trunci / An sumus arborei?« (Euth. 4,41, 5s) ili kad se jednako retorički zapita zašto volimo rodnu grudu kad smo građani čitava svijeta.²⁴ Diogen, uzor mudra čovjeka koji zna vladati sobom, ne želi svoj mir mijenjati s Aleksandrom Velikim ni za sva njegova kraljevstva koja pod svoju podršku vlast jer: »...Ipse / Rex mihi sum. Quocunque levis suffragia campus / Verterit; in sese sapiens letissima regna / Obtinet.« (Euth. 1, 18). Kao zoran primjer Rogaćićeva tipa cumlatio mogao bi se uzeti i ovaj primjer:

»Hac ego, cuncta licet reliquorum turba bonorum
Tota licet sortis malefidae opulentia desit;
Sat fruar: hac memet nullius dotis inanem,
Haeredem Crassi, Pelopis, Teucrique nepotem,
Hac pulchrum, fortem, sapientem, rhetora, necnon
Induperatorem regemque heroaque ducam.« (Euth. 1, 20)

budući da jedino pravo bogatstvo koje donosi čovjeku plodove i »pax aurea« jest bogatstvo i nauka skriti oku jer sjaj često pruža lažnu sliku »(mendax oculos ne fallat imago)« u aposiopezi. Kod Rogaćića je česta i svojevrсна tautologija i perisologija s jednim usponom u značenju kao npr.:

»Quam multa mihi das spernere virtus
O vocem egregiam, merito per solis utrumque
Quamlatus ingeminet vivaci murmure fama:
In qua omnes populi venturorumque nepotum

Conscia potestas volvendaque saecula iurent!
Votorum haec certe requies contentaque paucis
Dulcius affectum sapientia me rqpit, omnis
Lautarum quam fulgor opum, quam fulgor honorum,
Fascisque et tituli et regum suprema potestas«

(Euth. 1, 22)

ili »Quis populi indignam cladem, quis acerba renarret
Funera et innumeras tam parvo in tempore mortes?«

(Pros. 122s)

Nasuprot konkretnoj jasnoj slici, kakvu nam pružaju klasični i renesansni i klasicistički pjesnici u Rogačića je gotovo osnovna karakteristika općenita, nejasna i neizdiferencirana slika. Npr. slika Dubrovnika je »hrpa ruševina«, »pod nogama podrhtava zemlja puna pukotina«, »tmina / od dima zbog požara i prašine / oduzima očima vid, a ruševine strah«, »ljudi su okruženi odasvud zlom koje ih gura / u smrt, bezdan / — urgente malo circum undique septi / capti« (Pros. 93). Gotovo je nemoguće povući crtu razdvojnici između tmine (caligo) i svjetla (lux) ili neke ravne crte u »raspucanom tlu koje podrhtava« (»rimosa fatescit / Sub pedibus telus«). Takav je i golemi krošnjati orah koji vrhom dodiruje oblake:

»Ramorum viridem (non vana est fabula) pompam
Divitis extremo spargebat limite fundi
Ardua, lata, ingens, frondoso par nemori nux.
Hinc illi tumor, hinc rerum fiducia vecors,
Terrenique satus nimio plus immemor et vix
Se capiens fastus. Sed nec Briareaia centum
Brachia, nec trunci spatium atque in nubila multus
Tendere frontis apex sic effecere superbam
(Hos etiam quamvis demiraretur honores)
Ceu sobolis census, quae mitibus undique baccis
Amplectens laetam, ipsa stiam laetissima matrem
Temporibus circumpositi diadematis instar,
Pondus erat sublime attollebatque ferentem.«

(Euth. 1, 40, 1–13)

Rogačićeva slika izvire iz pozadine, ali između slike i njezina izvorišta ili okoliša nema jasne razdvojnice nego se jedno u drugo prelijeva. Kod Rogačića gotovo i nema opisa prirode, pojava i bića, a i oni malobrojni tako su općeniti pa se nadaju kao nešto nestvarno, iluzionističko, na samoj granici stvarnog i nestvarnog,

ali nipošto ne i nestvarni. Njegove su slike uvijek snažne i dinamične, u pokretu i nadaju se kao nešto što obično pantimo kao scensko. Nerijetko i te malobrojne opise Rogačić donosi kao nešto što neko lice pripovijeda ili čime ono ilustrira svoja zapažanja te se s toga gledišta može pomišljati kako se Rogačić njima koristi kao drugim medijem u svojoj poeziji. Opis oraha stavio je u usta Ezopova, a pojačao ga je apostrofom: »Non vana est fabula«, čime se, čini se, sam distancira od takvog načina pripovijedanja imenujući ga pojmom fabula. Uporabu drugog medija u poeziji vidim i u Rogačićevu opisu mramornog kipa nadvojvode Cosima III. što će ga podići Dubrovčani, ako im nadvojvoda bude pomogao u obnovi porušenoga grada. Na nekom će se trgu nalaziti nadvojvodin mramorni kip, a oko njega brončani medaljoni koji će prikazivati slavne događaje u svezi s toskanskim velikim vojvodom. Ova je ideja s medaljonima, izgleda, posuđena od Giambattista Marina ili kojeg drugog pjesnika koji su se ugledali na njega, a jednu konkretniju realizaciju imat će kod Rogačića u didaktičkom epu.

Rogačiću se obično prigovaralo da je njegov opis potresa u Dubrovniku nejasan, samo zato što nije bio očevidac tih strahota ili se u srž građe nije unio ili pak kao slabiji pjesnik nije imao dovoljno pjesničkog umijeća da pruži jasnu klasičnu sliku velike trešnje, kao što će to pola stoljeća kasnije učiniti B. Stay. Smatram da nijedan od prigovora nije ključni razlog, a do nesuglasica dolazi zato što je Rogačić tipični barokni pjesnik figuralnog stila a ne renesansni ni klasicistički kao B. Stay koji ima jednu drugu koncepciju poezije u skladu s dobom u kojem je pjevao svoje stihove. Benedikt Rogačić je pjesnik svoga doba, a zbog nepoznavanja čitavog njegovog pjesničkog opusa nije moguće izricati o njemu kao pjesniku neki sud. Ova dva djela koja su nam poznata idu u sam vrh hrvatskog latinizma to prije jer su u doba baroka malobrojni, ili su nam nepoznati, Hrvati koji pjevaju na latinskom. Poezija Nikole Brautića, Mihe Mondegaja, Ivana Lukarića, Stjepana Gradića i Rogačića, poezija je hrvatskog baroka na latinskom, kao što je Marulićeva, Šižgorićeva i Česmičkog i drugih hrvatska renesansna, a Kunićeva, Džamanjićeva, Katančićeva, Boškovićeva i inih hrvatski klasicizam na latinskom. Kako je bogata hrvatska barokna književnost na latinskom, na to pitanje s današnjim uvidom u poznavanje stvaralaca i njihovih djela, nije moguće dati nijedan pouzdan odgovor. Rogačićeva *Proseucticon* i *Euthymia* vrsna su djela iz hrvatskog baroka.

BILJEŠKE

¹ F. M. Appendini: *Notizie storico-critiche sulle antichità storia e letteratura de' Ragusei; Ragusa*, Delle stampe di Antonio Martecchini, 1803., T. 2. p. 32 i 144–147.

² *Vita del P. Benedetto Rogacci della Compagnia di Gesu, Padova*, Libreria Gregoriana editrice, 1931.

³ U primjerku s vlastoručnim potpisom p. M. Vaninia i žigom: »Vrela i prinosi / uredništvo / Sarajevo, Čemenrlina 9« uz str. 136 zalijepljen je jedan strojem tiskani list na kojem pored drugog piše: »Bilj. Imam prevedeno Život o. B. Rogačića, što ga je napisao o. Josip Rosan DL., pod naslovom: Jedan zaboravljeni književnik i asketa. Tiskan u Padovi g. 1931.«

⁴ Usp. Bazala, Vladimir: *Pregled hrvatske znanstvene baštine*; Zagreb, Mh, 1978., str. 130 i 206–207; Korade–Aleksić–Matoš: *Isusovci i hrvatska kultura*; Zagreb, 1993., str. 227–230.

⁵ Usp. Rosan op. cit. p. 13, p. 16s.

⁶ »Applicatosi con tutto l'impegno alle belle lettere imparo a mente in guisa quanto vi e di piu bello nei classici latini, e soprattutto negli oratori e poeti che potè in appeso prevalersene all'uopo senza doverli consultare. Si grande era la sua memoria.« F. M. Appendini op. cit. p. 145.

⁷ Roasani op. cit. p. 27.

⁸ »A questo fine compose vari lavori in prosa e in verso« Ibidem, p. 27

⁹ De terraemotu quo Epidaurus in Dalmatia an. MDCLXVII. prostrata est ad Cosimum III. magnum Hetruriae ducein proseucticon.

¹⁰ Ovu je poemu tek 1808. g. prvi put tiskao Ivan Bizarić (Giovanni De Bizzaro) zajedno sa svojim prepjevom na talijanskom, a Luka Stulli je 1828. g. izdao zajedno tri opisa, Gradićev, Rogačićev i Stayev, potresa.

¹¹ Usp. Rosani op. cit. p. 36.

¹² »Per riuscire nell'intento uso tutti i mezzi scolastici, che aveva alle mani atti a coltivare l'ingegno degli scolari, traduzioni, composizioni, in verso e in prosa, accademie e discorsi d'occasione, che faceva recitar loro in pubblico per addestrarli alla declamazione e alla padronanza dell'uditori.« Ibidem, p. 37.

¹³ »Egli si prestava ben volentieri componendo sia in prosa, sia in versi e in italiano e in latino. Dopo la sua morte si trovarono ben cinque grossi volumi manoscritti ripieni di poesie d'occasione.« Ibidem p. 38.

¹⁴ Ibidem p. 39–41.

¹⁵ Vladimir Bazala izostavlja iz naslova originala »carmen didascalicum« navodeći kao naslov: »Euthymia seu de tranquillitate animi (Radost ili o smirenosti duše)«. Pregled hrvatske znanstvene baštine; Zagreb, 1978, str. 207 Korade–Aleksić–Matoš navode: »Najprije je 1690. objavio dvije latinske poeme, o strašnom dubrovačkom potresu iz 1667. i o duševnom miru, pod naslovom 'Euthymia'« — dakle, naslov epa nije preveden. Isusovci i hrvatska kultura; Zagreb 1993., str. 228.

¹⁶ Ibidem, str. 229.

¹⁷ Usp. ibidem str. 229–230, Rosan op. cit. p. 125–127.

¹⁸ U primjerku s vlastoručnim potpisom p. M. Vaninia i žigom: »Vrela i prinosi / uredništvo / Sarajevo, Čemenrlina 9« uz 136. stranicu zalijepljen je jedan strojem tiskani list na kojem pored drugog piše: »Bilj. Imam prevedeno život o. B. Rogačića, što ga je napisao o. Josip Rosan DI., pod naslovom: Jedan zaboravljeni književnik i asketa. Tiskan u Padovi g. 1931.«

¹⁹ Vanino, Miroslav: Isusovci i hrvatski narod, II.; Zagreb, 1987. str. 81.

²⁰ Bazala, Vladimir: Pregled hrvatske znanstvene baštine; Zagreb, 1978, str. 207.

²¹ Iz Praefatio ad lectorem u Euthimia sive de tranquillitate animi carmen didascalicum; Romae, Typis et expensis Io. Iacobi Komarek, 1690. p. /III./

²² Ibidem p. /IV./

²³ »Ciascun libro è diviso secondo i vari concetti che l'autore va sviluppando come in tante stanze, che portano un numero progressivo. Ogni stanza poi abbraccia un numero maggiore o minore d'esametri secondo che lo richiede lo svolgimento della materia presa a trattare.« Rosani, Giuseppe op. cit. p. 46.

²⁴ »Si plures numerare domos et praeda pulchrum
Ducimus; una iuvat cur tantum patria? Cordi
Si locus est quem prima dedit nascentibus hora
Quin placeat, quem sors ratioque assignat adultus?
(Euth. 4, 41.)